

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА БОТАНІКИ, БІОРЕСУРСІВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
БІОРІЗНОМАНІТТЯ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

з освітньої компоненти

«Сільськогосподарська ентомологія»

Галузь знань	20 Аграрні науки та продовольства
Спеціальність	201 Агрономія
Предметна спеціальність	-
Спеціалізація	-
За освітньо-професійною програмою	Тепличне господарство

Житомир – 2023

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка

(протокол № 9 від 28 квітня 2023 року)

Рецензенти:

ТКАЛЕНКО Ганна – доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії мікробіометоду Інституту захисту рослин НААН України.

БАКАЛОВА Алла – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри здоров'я фітоценозів і трофології Поліського національного університету.

ПЕРЕПЕЛИЦЯ Людмила – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, біоресурсів та збереження біорізноманіття Житомирський державний університет імені Івана Франка.

С-36 Термінологічний словник з освітньої компоненти
«Сільськогосподарська ентомологія» / Укладачі: Гуторчук С. Л.,
Оксентюк Я. Р., Матвійчук Б. В. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка,
2023. 48 с.

Термінологічний словник містить пояснення та тлумачення основних термінів із різних розділів освітньої компоненти «Сільськогосподарська ентомологія». Призначений для здобувачів вищої освіти спеціальності 201 Агрономія.

© Гуторчук С.Л., укладач, 2023

© Оксентюк Я.Р., укладач, 2023

© Матвійчук Б.В., укладач, 2023

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2023

УДК 632.7(038)

С-36

Вступ

Сільськогосподарська ентомологія – це наука, що вивчає будову, життєдіяльність та різноманітність форм комах, що є шкідниками сільськогосподарських культур і спрямована на розроблення екологічно орієнтованої системи з обмеження їх чисельності та шкодочинності з урахуванням охорони навколишнього середовища.

Сільськогосподарська ентомологія займає провідне місце захисту рослин. Вона вивчає головних шкідників польових культур і багаторічних насаджень, захист культур від пошкоджень шкідниками, які можуть частково або повністю знищувати урожай.

Головними завданнями вивчення сільськогосподарської ентомології є навчитися визначати комах шкідників, проводити обстеження різних польових угідь і багаторічних насаджень, знаходити місця концентрації шкідників по окремим ознакам пошкодження рослин, характеру заселення культур при високій і слабкій чисельності шкідників та інше.

Фахівець із спеціальності 201 Агрономія повинен мати уявлення про видовий склад шкідників, розповсюдженість по території України; групи та популяції шкідників, які пошкоджують різні рослини, їх морфологічні ознаки, біологічні особливості, заходи захисту рослин сільськогосподарських культур від пошкоджень шкідниками.

В термінологічний словник з освітньої компоненти «Сільськогосподарська ентомологія» подані основні терміни, що стосуються найбільш поширених шкідників, які вражають сільськогосподарські культури, їх будови, морфологічних ознак та розвитку, біологічних особливостей та інше. До кожного терміну наведено стислі пояснення. До термінологічного словника не увійшли деякі терміни, тлумачення яких загальновідоме.

Термінологічний словник з освітньої компоненти «Сільськогосподарська ентомологія» підготовлено відповідно для здобувачів вищої освіти спеціальності 201 Агрономія, освітньої програми: «Тепличне господарство».

А

Абдомен – це черевце, задній відділ тіла членистоногих.

Абдомінальний – черевний.

Аберація – це морфологічні зміни особини, що спорадично зустрічаються в межах ареалу виду.

Абіогенез – це процес утворення органічних сполук поза живими організмами, без участі ферментів.

Абіотичне середовище – це сукупність неорганічних умов життя організмів: хімічний склад ґрунту, води, повітря, температура, вологість і т.д.

Абіотичні фактори – це фактори неорганічного походження, що впливають на організм.

Аборальна сторона – це сторона тіла тварин, протилежна ротовій – оральній, яка добре виражена в нерухомих або малорухливих тварин.

Абревіація – це втрата організмом ознак, характерних для його предків, а також скорочення кількості стадій розвитку органів або їх частин.

Автогеморагія – це вибрикування крові комахами для самозахисту, яка містить сильнодіючі біологічно активні речовини.

Автоліз – це самоперетравлювання, розпад тканин організмів під впливом їхніх гідролітичних ферментів.

Автохтони – це організми, що живуть там, де вони виникли у процесі еволюції.

Агрегація – це утворення більш-менш стійких груп організмів у межах ареалів їхніх популяцій. Є наслідком групового способу життя.

Агрегаційні феромони – це легкі сполуки, які виділяються деякими комахами.

Агробіоценоз – це співтовариство рослин, тварин і мікроорганізмів, створене і регулярно підтримуване людиною для отримання сільськогосподарської продукції. Характерним є домінування небагатьох видів тварин і культивованих рослин.

Агроценози – це штучні екосистеми, які створює людина, та підтримує і контролює їх структуру і функції.

Адаптація – це пристосування організмів до умов існування та їхніх органів до виконання певних функцій.

Адвентивні види – це прибулі види для даного біоценозу, території.

Ад'юванти – це речовини, що спрямовані на посилення діючої речовини препарату, або її дії на об'єкт обробки.

Аеробні організми – це організми, для життя яких необхідний вільний молекулярний кисень.

Акарифаги – це хижаки та паразити що знищують кліщів.

Акінез – це тимчасова нерухомість багатьох видів комах, що виникає при дотику до них або при падінні з рослини.

Акліматизація – це пристосування організмів до нових умов існування, в які вони потрапляють природним шляхом або за допомогою людини.

Акселерація – це різке прискорення росту і дозрівання особин, а також збільшення їх розмірів.

Акрон – це головна лопать членистоногих.

Активация яйця – це період зрілого яйця із стану спокою до розвитку, який виникає при заплідненні та партеногенезі.

Алецитальні яйця – це яйця, які не мають відокремлених жовткових включень або мають незначну кількість білка.

Аломони – це біологічно активні речовини, що продукують організми і викликають у представників інших видів реакції, корисні для них самих.

Алохтони – це організми, які населяють не ту місцевість, де вони виникли в процесі еволюції.

Амфітокія – це одна із форм партеногенезу, при якому із незапліднених яєць розвиваються і самці і самки.

Анабіоз – це стан організму, при якому життєві процеси тимчасово припиняються або настільки уповільнюються, що зникають видові ознаки життя. Одна з форм пристосування організмів до виживання при різкому погіршенні умов існування (низька температура, відсутність вологи і т.д.).

Анаболія – це додавання нової стадії в кінці морфогенезу якого-небудь органу із відповідним подовженням його онтогенетичного розвитку, одна з форм філоембріогенезів.

Аналіс – це подовжня анальна жилка крил комах (може бути декілька).

Анаморфоз – це форма постембріонального розвитку, при якому тварина вилуплюється із яйця з неповною кількістю тулубових сегментів, що в процесі линяння поступово поповнюються за рахунок зони росту.

Анатомія – це наука про форму, будову організму та окремих його органів чи систем.

Анатомія – це розділ морфології, що вивчає форму й будову окремих органів, систем органів та організму в цілому.

Андрогенез – це розвиток яйцеклітини, при якому в поділ бере участь лише ядро сперматозоїда, а ядро яйцеклітини при цьому дегенерує.

Андроконії – волосоподібні та лускоподібні утворення у самців деяких видів метеликів, які виділяють пахучі речовини (статеві феромони), що приваблюють самок.

Антени – це багато членикові придатки, що виконують функції органів дотику й нюху та в залежності різних рядів їхня будова різна.

Антени – це парні рухомі придатки, які розташовані на першому членику голови у комах.

Антибіоз – це неможливість існування одного виду в присутності іншого внаслідок інтоксикації середовища.

Антидот – це протиотрута, хімічна сполука, здатна знешкоджувати отрути, що потрапили до організму.

Антимери – подібні частини тіла в радіально- і двобічносиметричних тварин, що розміщені одні проти одних навколо вісі симетрії або з обох боків площини симетрії.

Антропічні фактори – внесені у природу діяльністю людини зміни, що впливають на живу природу.

Антофіли – це тварини, які мешкають у квітках або живляться їх пелюстками, тичинками або нектаром.

Антофілія – це пристосування комах до відвідування генеративних органів рослин з метою живлення пилом та нектаром або їх збором.

Антропобіоценоз – це біоценоз, який перебуває під впливом господарської діяльності людини.

Антропогенні фактори — це фактори, агентами яких є людина, спричинені безпосередньо або внаслідок її діяльності.

Апітоксин – це бджолина отрута.

Аполізіс – це процес відшаровування старої кутикули в процесі линьки, який відзначає перехід личинки комах з одного віку в наступний.

Апоміксис – це розмноження без запліднення, тобто без злиття статевих клітин (гамет).

Ареал – область поширення виду або іншої систематичної групи.

Аренотокія – одна із форм партеногенезу, при якій із незапліднених яєць розвиваються лише самці.

Ароліум – це середній непарний придаток останнього членика лапки комах, які мають вигляд м'якої подушечки, що розташована між пульвілами.

Ароморфоз – один із напрямків біологічного прогресу живих істот, при якому в ході еволюції ускладнюється, піднімається на вищий рівень розвитку їх морфо-фізіологічна організація, підвищується інтенсивність життєвих процесів та різноманітність їх проявів.

Архіболія – відхилення в будові органів на ранніх стадіях зародкового розвитку, що не спричиняють помітних змін ознак дорослого організму.

Архіметаболія – це метаморфоз нижчих комах, у яких є личинкові та німфальні стадії.

Асоціація – це спільнота двох або більше видів живих організмів, що виникає в природі у однорідних умовах існування або створюється штучно в експерименті.

Атрактанти – природні та синтетичні речовини, що приваблюють тварин найчастіше специфічним запахом.

Афагія – це відсутність живлення на певних стадіях індивідуального розвитку, яка характерна для багатьох дорослих комах.

Б

Базальна мембрана – неклітинна структура (тонка перетинка), що розмежовує епітеліальний шар і сполучну тканину.

Базальний – основний, розташований біля основи.

Бастард – це потомство, яке одержане від схрещування організмів, що належать до різних видів або родів.

Бджільництво – це галузь сільського господарства, яка займається розведенням бджолами, в результаті отриманням від них меду та інших продуктів бджільництва.

Безхребетні – тварини, в яких немає хорди або хребта.

Білатеральна симетрія – така симетрія, коли через тіло тварини можна провести лише одну площину, якою вона ділить його на праву і ліву половини, що є ніби дзеркальним відображенням одна одної.

Біоіндикатори – це організми, наявність або кількість яких служать показниками природних процесів або умов зовнішнього середовища.

Біокомунікація – спілкування тварин шляхом передачі і сприйняття різних сигналів.

Біокліматограма – це графічне зображення спільного впливу температури та вологості у різні стадії онтогенезу безхребетних, переважно комах.

Біологічним метод захисту рослин – це використання міжвидових і внутрішньовидових відносин у біоценозі та біологічних особливостей його видів рослин для знищення, контролю чисельності та шкодочинності організмів, які пошкоджують культурні рослини.

Біологічні мембрани – структури, що обмежують клітини і внутрішньоклітинні органоїди.

Біологічні ритми – періодичні коливання інтенсивності та характеру біологічних процесів і явищ.

Біологічні цикли – періодично повторювані в організмах та в їхніх угрупованнях зміни біологічних явищ, що виникли в процесі еволюції внаслідок пристосування до циклічних змін умов зовнішнього середовища.

Біолокація – це здатність тварин визначати положення будь-якого об'єкта відносно самих себе або своє положення в просторі.

Біолюмінесценція – це видиме світіння живих істот, пов'язане з процесами їх життєдіяльності.

Біом – це сукупність різних груп організмів і середовища їхнього існування у певній ландшафтно-географічній зоні.

Біонавігація – здатність тварин вибирати вірний напрям руху під час міграцій і при знаходженні свого місця оселення.

Біорізноманіття – це різноманіття живих організмів у біоценозі наземних та водних екосистем, які включають різноманітність у межах одного виду, між видами у біоценозі; співіснування різноманітних

життєпроявів у межах таксону або на певній території, оцінене за числом варіантів, їх взаємною відмінністю, кількісним співвідношенням.

Біосфера – оболонка Землі, склад, структура та енергетика якої зумовлені і визначаються діяльністю живих організмів.

Біотичні фактори – це форми впливу організмів один на одного, як всередині виду, так і між різними видами, в результаті чого внутрішньовидові взаємодії між особинами одного і того ж виду складаються з групової і масової внутрішньовидової конкуренції.

Біоценоз – це сукупність рослин, тварин і мікроорганізмів, що населяють певну ділянку суші або водоймища і характеризуються певними відносинами як між собою, так і з абіотичними факторами середовища.

Бластодерма – це поверхневий шар однакових клітин, який покриває центральну масу жовтка.

В

Варієтет – це сукупність особин одного виду, які різняться однією або кількома ознаками.

Вертлюг – це 2-й членник 5-членистої ноги комах.

Вертлюг – це найменший членник ноги

Ветеринарна ентомологія – це вид ентомології, який займається вивченням комах, які паразитують тварин.

Вид – це таксономічна категорія, яка є однією з головних одиниць біологічної класифікації.

Види алопатичні – це види, які займають різні ареали, що не перехрещуються, але схожі за фізико-географічними умовами.

Види з багаторічною генерацією – це види, які не встигають розвинути протягом одного року, тому їх генерація триває протягом тривалого часу.

Види політипові – це види, які складаються з тієї чи іншої кількості більш дрібних таксономічних одиниць (наприклад вид з усіма підвидами).

Видоутворення – це процес трансформації та виникнення нових видів шляхом природного добору форм, найбільш пристосованих до умов тих чи інших типів біоценозів та кліматичних умов з числа особин та популяцій, що постійно змінюються, гібридизуються та мутують.

Виживаність – це середня вірогідність збереження організму того або іншого покоління для життя та участі у відтворенні популяції в біоценозі.

Виживання – це здатність тварин переносити несприятливі фактори середовища.

Вимирання – це процес, що супроводжуються затримкою розмноження та підвищеною смертністю будь-якого таксону від підвиду і вище внаслідок еволюційних процесів або ненавмисного, опосередкованого впливу людини.

Вік личинок – це період між линьками личинок, в залежності від різних віків, які відрізняються одна від одної розмірами, будовою, а нерідко і біологічними особливостями.

Віковий склад популяції – це один з параметрів структури популяції, що виражає співвідношення у ній особин неоднакового віку різних стадій та фаз розвитку і дає змогу прогнозувати стан та здатність популяції до відтворення.

Вітелогенії – це специфічні білки, які надходять через стінки яєчників до ооцитів і перетворюються там на жовток.

Вітелярій – це задній відділ яйцевих трубок комах, куди поступають яйцеві клітини, які утворилися в гермарії, і де вони покриваються шаром клітин фолікулярного епітелію.

Вісцеральний синус – це середній відділ діафрагми, який заповнений гемолімфою міститься травна, видільна та статева системи, а також більша частина жирового тіла.

Внутрішньовидові відносини – це взаємовідносини між особинами одного виду, які властиві виду, характерні взаємозв'язки особин у популяції, які склалися історично.

Внутрішньовидові угруповання – це структурні одиниці виду, які склалися історично, в результаті внутрішньовидових відносин та відносяться до певних територій.

Волоскові пластинки – це скупчення трихоїдних сенсил, які розміщені в місцях контакту сегментів тіла, члеників ноги, антен тощо.

Г

Габітус – це зовнішній вигляд тварини, сукупність його морфологічних ознак, що характеризують загальний тип будови тіла.

Галофіти – це тварини, що пристосувалися до життя на засолених ґрунтах.

Гамогенетичне розмноження – це розмноження у більшості видів комах, яке супроводжується спаровуванням і заплідненням та пов'язане з участю обох статей.

Гаузе закон – це закон, який стверджує, що два види не можуть стійко існувати в обмеженому просторі, якщо ріст чисельності обох лімітований одним життєво важливим ресурсом, кількості та доступності якого обмежена.

Геміелітри – це напівнадкрила у клопів.

Гемолімфа – це зелена або безколірна рідина, що циркулює в судинах та міжклітинних порожнинах тіла багатьох безхребетних, які мають незамкнену кровоносну систему.

Гемопоез – це процес утворення, розвитку й дозрівання формених елементів крові.

Гемоцити – це клітини мезодермального походження, безбарвні й мають ядро, які можуть утворювати псевдоподії й здійснювати фагоцитоз та нагромаджувати поживні речовини і транспортувати їх у клітини.

Генерація – це покоління, що представлене більш чи менш одноманітними особинами, які змінюються наступним поколінням та при диференціації життєвого циклу може істотно відрізнитися від попереднього.

Геніталії – це зовнішні статеві придатки, копулятивний орган самців та яйцеклад у самиць.

Геобіонти – це тварини, які живуть постійно у ґрунті і виходять на його поверхню або в пошуках статевого партнера або при руйнуванні місця проживання.

Геофіли – це тварини, в яких лише частина життєвого циклу проходить у ґрунті.

Гербіциди – це хімічні препарати, що використовуються для боротьби з небажаною рослинністю, в результаті їхнього застосування в сільському господарстві відбувається істотне збільшення врожаїв.

Гетерогонія – це одна із форм чергування поколінь у деяких безхребетних тварин, при якій статеве покоління змінюється партеногенетичним.

Гібернація – це стан глибокого тимчасового пригнічення всіх життєвих процесів тварин, при якому вони переживають несприятливий сезон року.

Гіперметаморфоз – це складний спосіб розвитку з повним перетворенням у деяких комах при якому мають місце різкі відмінності в будові і способі життя личинок різного віку.

Гіперморфоз – це тип філогенетичного розвитку, який може призвести до порушення взаємовідносин організму із середовищем внаслідок гіпертрофії окремих органів.

Гіпогнатизм – це положення головної капсули комах, при якій її повздовжня вісь утворює з віссю тіла прямий кут і ротові органи орієнтовані вентрально.

Гіпофаринкс – це м'ясистий виріст ротової порожнини, який належить до ротового апарату комах.

Гістіобласти – це скупчення недиференційованих клітин, з яких формуються дефінітивні органи.

Гістогенез – це процес утворення тканин тваринного організму, внаслідок чого у комах при метаморфозі личинкові тканини та органи руйнуються та відбувається формування дорослої комахи.

Головотрубка – це витягнена вперед і вниз у вигляді твердої, короткої товстої або довгої тонкої трубки головної капсули жуків-довгоносиків.

Гомілка – це довгий членик ноги, який тонший ніж стегно та часто зустрічається озброєний шипами.

Гонапофіз – це статеві відростки у самиць комах, що утворюють яйцеклад.

Гризучі ротові органи – це ротові органи комах, які найменш спеціалізовані та пристосовані для подрібнення твердої їжі.

Гризучолижучий ротовий апарат – це ротовий апарат комах, який має хоботок, утворений нижніми щелепами й нижньою губою, в результаті еволюційного розвитку верхні щелепи втратили жувальну функцію й беруть участь лише в побудові сот.

Грифельки – це видозмінені нечленисті придатки, які у зародковому стані розташовані на черевних сегментах та є зачатками кінцівок.

Гуанін – це речовина типу сечовини, що відкладається спеціалізованими клітинами в лусці риб, завдяки якій вона набуває сріблясто-перламутрового блиску.

Гусениця – це личинка метеликів, яка має гризучий ротовий апарат, 3 пари грудних та 2-5 пар черевних ніг, живиться переважно рослинною їжею.

Густота популяцій – це середня кількість особин у популяціях та одиниця площі або об'єму.

Д

Деградація – це спрощена будова та функції організмів внаслідок переходу від рухомого способу життя до нерухомого або від вільного до паразитичного.

Дезінсекція – це методи та заходи боротьби з комахами та кліщами, які переносять інфекційні хвороби, завдають шкоди продуктами харчування та житлу людиною.

Дейтеротокія – це окремий випадок партеногенезу, при якому серед нащадків є самці і самиці.

Дейтоцеребрум – це другий центральний відділ головного мозку комах.

Депресія – це пригнічений стан, уповільнений темп розмноження у тварин.

Десинктанти – це препарати що використовують для прискорення досягання врожаю технічних, зернових та інших культур.

Джигчальця – це видозмінені задні крила у двокрилих або передні у віялокрилих комах, які мають вигляд мініатюрних колбо- або булавоподібних утворень з великою кількістю сенсил.

Джонстонів орган – це орган чуття, що міститься в другому членику антен майже у всіх комах.

Дзвоноподібні сенсили – це пропріоцептори, які реагують на деформацію кутикули під час скорочень м'язів, особливо їх багато на крилах уздовж жилок, на ногах, яйцекладі, мандибулах.

Динаміка чисельності популяції – закономірні кількісні зміни в популяції у часі та просторі, які пов'язані з народжуваністю, смертністю, імміграцією та еміграцією і обумовлена адаптацією популяції до змін факторів середовища.

Дихальна система – це відкрита система організму, яка забезпечує газообмін, формування гомеостазу в трахеобронхіальних шляхах, очищення повітря, яке вдихається, від чужорідних часток і мікроорганізмів, а також розпізнавання пахучих речовин в атмосферному середовищі.

Діапауза – це одне із пристосувань організмів до переживання періодів з несприятливими умовами існування.

Діастола – це розтягування чи розширення, розрідження, розслаблення шлуночків і передсердь під час серцевого циклу.

Додаткове живлення – це характерний для багатьох комах період життя, у якому імаго живиться, накопичуючи необхідні для продукування гамет резервні речовини, та приступає до розмноження лише згодом.

Домінування – це переважання більш життєздатних особин над іншими особинами того ж виду.

Дротянки – це личинки жуків-коваликів, які живуть в ґрунті, проникають в підземні частини городніх та польових культур і завдають їм значної шкоди.

Е

Евритопні тварини – це тварини, які пристосовані до існування в різних умовах проживання, мають широкий діапазон екологічної витривалості.

Еврифотні тварини – це тварини, які здатні виносити широкі коливання світлових умов.

Едафічні фактори – це ґрунтові умови, які впливають на життя та поширення тварин; один з комплексів екологічних факторів.

Едеагус – це копулятивний орган самця комах, який має вигляд більш-менш склеротизованої трубки з сім'явивідним каналом усередині, стінки та вершина можуть мати утворення у формі хітинових голок, шипів, пластинок, тощо.

Екдизис – це скидання личинкової шкірки.

Екдизони – це стероїдні гормони більшості членистоногих, які стимулюють линьку та метаморфоз.

Екзувіальна рідина – це рідина, яка заповнює простір між частково сформованою новою кутикулою та старим скелетом на початку линяння комахи.

Екологічна ніша – це термін в екології, що описує взаємовідносини виду або популяції з екосистемою, та їхнє в ній розташування.

Екологічні групи – це група тварин, у яких у даних умовах існування виробилися певні, загальні риси будови або поведінки.

Екологічні типи – це групи організмів різних за систематичними ознаками, але мають схожі пристосування до певних умов навколишнього середовища.

Екологія комах – це наука про те, як комахи, індивідуально або у спільноті, взаємодіють з навколишнім середовищем або екосистемою.

Екосистема – це сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування, утворюючи з ним єдине ціле.

Екотип – це група особин одного виду, пристосована до певних умов існування.

Екскреторна система – це сукупність органів, які виводять з організму надлишок води, продукти обміну речовин, солі, а також отруйні речовини, які потрапили в організм ззовні чи утворилися в ньому.

Екскреція – це діяльність організму, спрямована на виведення невикористаних продуктів обміну речовин, а також чужорідних і шкідливих для організму сполук.

Ектопаразити – це зовнішні паразити, паразитичні організми, що мешкають на поверхні тіла господаря – на противагу ендопаразитам та мешкають всередині тіл хазяїв.

Ектоплазма – це периферичний шар цитоплазми клітин, який добре виражений у одноклітинних, у яких часто утворюється пелікула, а в окремих випадках – кутикулою.

Елізія – це поступове зникнення виду з угруповання внаслідок зміни умов існування.

Елітри – це ущільнені передні крила комах, які прикривають складені в стані спокою на спині задні крила.

Ембріональний розвиток – це розвиток організму, що відбувається в оболонках яйцеклітини поза материнським організмом або у середині його.

Ендопаразити – це організми, що паразитують в органах і тканинах людини, тварин або рослин.

Ентомокультура – це штучна популяція комах, об'єкт технічної ентомології.

Ентомологія – це комплексна наука, яка вивчає будову й життєдіяльність комах їх індивідуальний та історичний розвиток, багатогранність форм, розподіл на Землі у часі і просторі, взаємовідносини із середовищем.

Ентомофаги – це вживання людиною комах у їжу.

Ентомофілія – це перехресне запилення рослин за допомогою комах-запилювачів.

Ентомохорія – це перенесення насіння (дрібних плодів, спор) рослин комахами.

Епікутикула – це поверхневий дуже тонкий шар кутикули у комах, який утворює зовнішній скелет та вкриває все тіло.

Епіпрокт – це верхня частина одинадцятого сегмента черевця комах, яка знаходиться над анальним отвором.

Ерганоїдні форми – це особини в мурашок, проміжні за ознаками між самцями та робочими мурашками.

Ерукоподібна личинка – це гусениця із м'ясистим тілом, добре розвиненою головою, грудними та несправжніми ніжками.

Ефтрофні комах – це види комах, що здатні до запилення квіток, які вони відвідують.

Ж

Живлення – це сукупність процесів, що включають надходження в організм їжі, травлення, всмоктування та засвоєння ним поживних речовин.

Живородіння – це спосіб відтворення потомства, при якому зародок розвивається в материнському організмі і народжується у вигляді маляти або личинки.

Жилки – це порожнисті трубчасті склеротизовані потовщення пластинки крила у комах, в які заходять розгалуження трахейних стовбурів та нервів.

Жирове тіло – це пухка сполучна тканина, яка розміщується в проміжках між внутрішніми органами багатоніжок та комах.

Життєва форма – це загальна екологічна характеристика виду та будь-якої більш крупнішої систематичної категорії.

Життєвий цикл – це сукупність послідовних стадій, що пройшов організм, досягши зрілості і здатний давати потомство.

Життєздатність – це здатність особин будь-якого виду вижити до певного моменту життєвого циклу.

Загальна ентомологія – це ентомологія, яка досліджує будову тіла та життєдіяльність комах, їх індивідуальний розвиток та еволюцію, різноманітність форм, розподіл за екосистемами в часі і просторі, взаємодії з довкіллям.

Задньогруди – це частина трьох сегментів грудної клітини комах, яка несе третю пару ніг.

Заказник – це вилучена із сфери інтенсивного господарського користування територія або акваторія, у межах якої впродовж певного часу перебувають під охороною деякі елементи природного комплексу.

Залози воскові – це залози, які виділяють віск, який утворює на тілі захисне покриття та служить матеріалом для побудови сотів.

Залози личинкові – це залозисті утвори у членистоногих, що виробляють гормон линьки – екдизон.

Залози отруйні – це залози, які виробляють та виділяють отруту.

Залози павутинні – це органи деяких павукоподібних, які виділяють павутину.

Залози прядильні – це видозмінені слинні залози личинок багатьох комах, які виділяють нитки, що використовуються для полегшення пересування, прикріплення до листя або гілок, для побудови коконів, вистелки ходів та гнізд.

Залози ректальні – це особливі утворення, розташовані в стінках прямої кишки, які служать в основному для відсмоктування води із екскрементів та розвинені у більшості комах.

Зародкова смужка – це ділянка потовщеної бластодерми, на якій інтенсивно ділиться зародкова клітина, після чого формується більша частина зародка.

Зародковий розвиток – це розвиток тваринного організму, який проходить всередині яйцевих оболонок поза материнським організмом або усередині нього в зародкових оболонках.

Зграї комах – це будь-яке рухливе, зазвичай тимчасове угруповання комах, яке приурочене до періоду міграції та виникає внаслідок групового ефекту, тобто зміни щільності особин у популяції.

Зигота – це диплоїдна клітина, що утворюється в результаті запліднення.

Зимівля тварин – це різні пристосування тварин до перенесення зимового періоду року, внаслідок чого у тварин виникає стан тривалої нерухомості, деякі зниження температури тіла та життєздатність.

Зникнення видів – це вимирання певних видів тварин і рослин унаслідок прямого винищення, руйнування місць їхнього існування, забруднення довкілля тощо.

Зона шкідливості – це частина ареалу тварин-шкідника, який характеризується частою та масовою його появою.

Зоологія – це розділ біології, що вивчає тварин та їхні взаємозв'язки з довкіллям.

Зоофаги – це тварини, які живляться переважно м'ясом, цим вони відрізняються від трав'яїдних, що споживають в основному рослинну їжу, а також від всеїдних, харчується і м'ясом, і рослинною їжею.

Зооценоз – це сукупність тварин, які сумісно проживають при певних умовах та є складовою частиною біоценозу.

Зустріваність – це частота знаходження певного виду в біоценозі або вірогідність його знаходження на пробній ділянці.

I

Ієрархія – це система поведінкових зв'язків між особинами у групі, що регулює їх взаємовідносини та доступ до їжі, схованок, протилежної статі.

Ізоляція – це відокремлення особин, пар або популяцій одного виду.

Імагінальні диски – це скупчення клітин або одношарові ділянки гіподерми у личинок та лялечок комах, які знаходяться в недиференційованому стані протягом усієї личинкової стадії і які є основою для формування імагінальних органів.

Імаго – це доросла стадія індивідуального розвитку комах та деяких інших членистоногих, в результаті якої на цій стадії членистоногі розмножуються, як правило, не линяють і не ростуть.

Імунітет – це несприятливість організму до збудників хвороб або певних отрут, який обумовлений певними фізіологічними механізмами, які знищують або послаблюють шкідливо діючий фактор.

Інадаптація – це неспроможність організмів тварин пристосовуватися до змінення конкретних умов існування, що призводить до їх вимирання.

Інволюція – це редукція або втрата в еволюції окремих органів, спрощення їх будови та функцій.

Інкреція – це виділення певною групою залоз організму тварин особливо комах.

Інсектициди – це хімічні препарати для захисту рослин від шкідливих комах, які суттєво знижують, а в деяких випадках можуть повністю знищити врожай сільськогосподарських культур.

Інтегрований захист рослин – це комплексне застосування методів для довгострокового регулювання розвитку та поширення шкідливих організмів до невідчутного господарського рівня на основі прогнозу, економічних порогів шкодочинності, дії корисних організмів, енергоощадних та природоохоронних технологій, які забезпечують надійний захист рослин і екологічну рівновагу довкілля.

Інтеркаляція – це поява нових структур всередині даної біологічної системи.

Інтима – це кутикулярний шар, який вкритий епітеліальними клітинами передньої та задньої кишок, що розташований на вільній поверхні.

Інтродукція комах – це найбільш простих та ефективних шляхів одержання комах-ентомофагів для біологічної боротьби зі шкідливими комахами.

К

Кайромони – це речовини, які виділяються комахами в навколишнє середовище і виявляють специфічну дію на представників інших видів.

Камподеоподібні личинки – це дуже рухливі, часто темного кольору личинки з добре відособленою прогнатичною головою і 3 парами грудних ніг, тіло яких часто сплюснене, із щільними склеротизованими покривами, нерідко з щетинками або навіть членистими придатками на задньому кінці.

Камподеоподібні личинки – це личинки, які характеризуються видовженим тілом, прогнатичною головою та добре розвиненими грудними ногами, кінець якого зазвичай несе церки.

Кантарофілія – це перехресне запилення рослин за допомогою жуків.

Кардіальні тіла комах – це тіла, які входять до складу ретроцеребрального комплексу разом з прилягаючими тілами та розташовані позаду мозку і з'єднуються з ним кардіальними нервами.

Каротиноїди – це пігмент у комах, які створюють жовтогаряче та червоне забарвлення.

Каталепсія – це різновид акінезу, тобто тимчасова нерухомість тварин.

Кишкові пестициди – це препарати, які отруюють комаху або тварину після їх поїдання.

Кігтики – це зазвичай парні утворення на кінці лапки у комах.

Кладка яєць комах – це декілька яєць, відкладених поодиноці або групою однієї й тією ж самицею приблизно в один і той же час.

Клас – це один з основних рангів біологічної класифікації.

Класифікація – це розподіл організмів по групах на основі їх спорідненості.

Кокон – це захисне утворення лялечок багатьох видів комах, який зазвичай сплетений з шовкової нитки, яку виділяє личинка перед залякуванням.

Кокон – це оболонка з шовку, якою оточують себе личинки багатьох комах перед переходом у стадію лялечки.

Колючосисний ротовий апарат – це ротовий апарат комах, в якому видовжена нижня губа утворює хоботок для всисання рідини, а верхні та нижні щелепи перетворені на довгі колючі стилети для проколювання покривів.

Комахи – це найбільш високоорганізована група членистоногих, найхарактернішою біологічною особливістю, яких є здатність літати, тіло вкрите кутикулою та органи дихання – трахеї; тіло складається з трьох відділів: голови (на якій розташовані пара вусиків і три пари ротових кінцівок), грудей (де містяться три пари ніг і дві пари крил) та черевця.

Комахоїдні рослини – це автотрофні рослини, здатні вловлювати комах та частково перетравлювати їх з допомогою протеолітичних ферментів та органічних кислот.

Конвергенція – це незалежний розвиток схожих ознак у різних груп організмів до схожих умов зовнішнього середовища.

Контактні пестициди – це пестициди, які призводять до загибелі шкідливого об'єкта при попаданні на нього.

Копрофаги – це тварини, що живляться екскрементами, головним чином ссавців.

Копулятивні органи – це парувальні органи тварин, які є слугують у самців для введення сперми в тіло самки, а у самок – для прийняття.

Корзинка – це заглиблення на гомілках бджіл, в які збирається обніжка – пилок квіток.

Крила – це парні передні кінцівки тварин, які є органи польоту у тварин та в більшості комах, птахів, деяких ссавців .

Кровоносні судини – це судини, якими рухається кров від серця до тканин, а від них до серця.

Ксерофіли – це тварини, які пристосовані до посушливих умов життя.

Кубушка – це кладка яєць саранових.

Куліги – це великі скупчення личинок саранових.

Культура комах – це штучно створена, екологічно ізольована популяція із заданими стійкими до успадкування властивостями, пристосована до тривалого існування у техноценозі, як замкненої біотехнічної системи.

Л

Лабрум – це непарна нечлениста верхня губа, яка не занурена в ротову капсулу ротового придатку.

Ланцюг живлення — це набір взаємовідношень між різними групами організмів, які визначають послідовність перетворення біомаси й енергії в екосистемі.

Лапка – це кінцевий членик ноги в комах, зазвичай члениста, містить до п'яти члеників, однак в нижчих комах, кокцид та деяких личинок вона одночлениста.

Лапка – це основний членик ноги, який складається від одного до п'яти члеників і закінчується одним або двома кігтиками, а у деяких і присоскою.

Лижучий ротовий апарат – це ротовий апарат комах, який має м'який хоботок утворений нижньою губою, на кінці якої розвинений оригінальний фільтруючий апарат, що складається з великої кількості псевдотрахей.

Личинка – це постембріональна стадія індивідуального розвитку багатьох безхребетних і деяких хребетних (риб та земноводних), у яких запаси поживних речовин в яйці недостатні для завершення морфогенезу.

Лімфа – це прозора рідина, за своєю структурою схожа на плазму крові, проте не містить еритроцитів і тромбоцитів, але містить багато видів лімфоцитів, близько п'яти тисяч, та макрофагів.

Лінія – це група споріднених особин, які характеризуються спорідненими ознаками, що постійно повторюються в наступних поколіннях.

Лісова ентомологія – це розділ ентомології, що вивчає комах-шкідників і переносників збудників хвороб лісових культур і розробляє заходи боротьби з ними.

Локомоція – це сукупність погоджених рухів, за допомогою яких тварини активно пересуваються в просторі.

Лялечка – це стадія індивідуального розвитку комах з повним перетворенням, яка слідує за личинкою і перед імаго, яка не живиться і здебільшого не може рухатися, але в ній відбувається інтенсивна внутрішня перебудова, в ході якої комаха перетворюється з личинки на імаго.

М

Максил – це непарна нижня щелепа, яка не занурена в ротову капсулу ротового придатку.

Мальпігієві судини – це видільні та осморегулюючі органи у павукоподібних, багатоніжок та комах, які мають трубчасті каналці, що є сліпими виростами кишківника на межі між середньою і задньою кишкою.

Маска – це хапальний апарат у личинок деяких бабок та деяких жуків-стафілінів, який утворюється з нижньої губи.

Медична ентомологія – це наука, яка відповідає за ретельне вивчення комах та членистоногих, які мають значний вплив на наш організм.

Меланін – це найбільш поширеніший пігмент у комах, що відкладається в екзокутикулі й дає темно-коричневе, коричнево-червоне або чорне забарвлення.

Метаболізм – це процес перетворення речовин у живій матерії, що лежить в основі життя та охоплює вся сукупність реакцій, головним чином, ферментативних, які протікають у клітинах та забезпечують як розщеплення складних сполук, так і їх синтезі взаємоперетворення.

Метагенез – це одна з форм чергування статевого та безстатевого поколінь.

Метаморфоз – це процес перетворення німфи або личинки в дорослу особину, який супроводжується морфологічною та фізіологічною перебудовою організму.

Міграції – це пересування тварин, викликані умовами існування або зв'язані з проходженням циклу розвитку.

Мікроорганізми – це організми, здебільшого одноклітинні або такі, що складаються з невеликої кількості клітин, і які людина не може через їх надзвичайно маленький розмір спостерігати неозброєним оком.

Мікропіле – це отвір у оболонках яєць багатьох тварин, слугують для входження у яйце сперматозоїдів також може у деяких випадках слугувати для проходження всередину яйця поживних речовин під час його дозрівання.

Мірмекофіли – це тварини, які розвиваються в більш-менш тісному співжитті з мурашками.

Мірмекохорія – це поширення діаспор мурашками, один із типів зоохорії.

Міцетом – це утвір, який характерний для багатьох комах, призначений для поселення та проживання симбіотичних мікроорганізмів.

Моновольтинні види – це види, які дають лише одне покоління за рік.

Моногонія – це безстатеве вегетативне розмноження, що відбувається без запліднення шляхом відокремлення частини батьківського організму або простого поділу.

Монофаги – це крайній ступінь спеціалізації у тварин, який полягає у вживанні тільки одного виду їжі, вид стенофагії.

Морфогенез – це процес розвитку морфологічних структур організмів у їх онтогенезі.

Морфологія – це розділ біології, що займається вивченням форми та будови організмів та їх специфічних структурних особливостей.

Морфологія тварин – це розділ зоології, який вивчає форму та будову тваринних організмів в індивідуальному та історичному розвитку.

Москіти – це дрібні двокрилі кровосисні комахи, поширені в тропічному та субтропічному поясах земної кулі.

Мутація – це раптова і різка зміна ознак та властивостей організму, які передаються спадково.

Н

Наджлас – це допоміжна таксономічна категорія біологічної класифікації, вища від класу

Надкрила – це передні потовщені крила, які беруть участь в польоті, виконують функцію захисту нижніх задніх крил, складених під ними, при повзанні по землі, копанні в ґрунті тощо.

Надпаразит – це паразит паразита, організм, який паразитує в іншому паразитичному організмі.

Наяди – це імагоподібні личинки одноденок, бабок та веснянок, які мають фасеткові очі, у старших віках зачатки крил, але живуть у воді і мають спеціальні личинкові органи – зябра.

Нейросекреторні клітини – це клітини, які мають довгі відростки та можуть виходити за межі гіпоталамуса.

Некрофаг – це організм, який живиться мертвими тваринами.

Неорганічні сполуки – це прості карбоновмісні хімічні сполуки, які не містять атомів Карбону, ковалентно пов'язаних із атомами Гідрогену.

Неотенія – це здатність деяких тварин досягати статевої зрілості й розмножуватися в личинковій стадії.

Нервова система – це цілісна морфологічна і функціональна сукупність різних взаємопов'язаних нервових структур тварин та людей, яка спільно з гуморальною системою забезпечує взаємопов'язану регуляцію діяльності усіх систем організму та реакцію на зміну умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Німфа – це остання личинкова стадія постембріонального розвитку членистоногих, які розвиваються з неповним перетворенням.

Ноги комах – це 3 пари грудних кінцівок, які складаються з 5 рухомо з'єднаних відділів: тазика, вертлюга, стегна, гомілки та лапки.

О

Олігофаги – це здатність тварин житися не багатьма видами їжі.

Опістогнатична голова – це голова комах, ротові кінцівки якої направлені косо назад і вниз.

Органи виділення – це органи, які забезпечують сечоутворення та сечовиведення.

Органи сюрчання – це спеціалізовані органи в самців деяких комах, головним чином, у тих, які відтворюють звуки.

Органічні сполуки — це клас хімічних сполук, основу яких складає хімічний елемент вуглець в збудженому стані, коли його максимальна валентність дорівнює IV, а не II. Окрім карбону органічні сполуки майже завжди містять водень, досить часто — кисень, азот та галогени, рідше фосфор, сірку та інші елементи.

Отруйні тварини – це тварини, які постійно або періодично містять в організмі токсичні речовини.

Охорона тварин – це сукупність міжнародних, державних і регіональних господарсько-адміністративних та громадських заходів, спрямованих на збереження популяційно-видового розмаїття і підтримання чисельності тварин на рівні, що забезпечує їх існування.

П

Павутина – це речовина, що виділяється павутинними залозами павуків.

Павутинні бородавки – це горбики на нижній стороні черевця павукоподібних у які відкриваються протоки павутинних залоз та являють собою видозмінені черевні кінцівки.

Павутинні залози – це екзокринні залози, які виділяють пахучий секрет, що служить для захисту і виконання численних функцій по хемокомунікації – приваблювання особин протилежної статі.

Пантофаги – це всеїдна тварини, яка харчується дуже різноманітною їжею, ще більш різноманітнішою ніж поліфаг.

Партеногенез – це спосіб статевого розмноження організмів, при якому організм з яйцеклітини розвивається без запліднення

Патоген – це біологічний агент, що спричинює хворобу в іншому організмі-хазяїні, руйнує нормальну життєдіяльність багатоклітинних тварин або рослин.

Пахучі залози – це екзокринні залози, які виділяють пахучий секрет, що слугує для захисту і комунікації тварин.

Педаморфоз – це спосіб еволюційних змін організмів, який характеризується повною втратою дорослої стадії та відповідним скороченням онтогенезу, у якому останньою стає стадія, що була раніше личинковою.

Педипальпи – це 2-а пара головогрудних кінцівок павукоподібних, які виконують хапальну функцію, подріблення корму, дотику та локомоторну.

Педогенез – це спосіб розмноження, при якому у личинок комах розвиваються незапліднені яйця, що дають початок новому поколінню, тобто, це одна з форм партеногенезу.

Передньогруди – це найбільша частина тіла, яка з'єднана з шиєю й несе першу пару ніжок.

Передньоспинка – це спинна сторона 1-ого грудного сегменту комах.

Перетрофічна мембрана – це тоненька прозора оболонка, яка секретується клітинами епітелія середньої кишки.

Перикардіальний синус – це верхній відділ діафрагми, в якому розташована спинна кровоносна судина.

Перикардіальні клітини – це клітини, що оточують спинну кровоносну судину та здатні поглинати великі білкові молекули та різні колоїдні частинки, які потрапляють у гемолімфу.

Периневральний синус – це нижній відділ діафрагми, де міститься черевний нервовий ланцюжок.

Пестициди – це речовини, які використовуються в сільському господарстві, для контролю за розмноженням та попередження появи сільськогосподарських шкідників.

Підтип – це допоміжна таксономічна категорія біологічної класифікації, ієрархічно нижча за тип.

Пілоричні придатки – це довгі або короткі пальцеподібні вирости, які призначені для збільшення всисної поверхні кишечника й у деяких комах становлять притулок для симбіотичних мікроорганізмів та утворені середньою кишкою.

Пілорус – це особливий сфінктер, що відокремлює пілоричну частину шлунка від ампули дванадцятипалої кишки і виконує функцію регулятора надходження кислого шлункового вмісту в дванадцятипалу кишку в міру її готовності до прийому подальших порцій хімусу.

Післязародковий розвиток – це період індивідуального розвитку (онтогенезу) організму, що починається після зародкового розвитку виходом зародка з яйцевих або зародкових оболонок і закінчується статевим дозріванням і припиненням росту.

Плазма гемолімфи – це водний розчин неорганічних речовин, що беруть участь у підтримці водно-солевого балансу й осморегуляції та органічних речовин, які в своєму складі містять вуглеводи, органічні кислоти, гліцерин, ліпіди, пептиди, білки та пігменти.

Плейральні гребені – це внутрішні вирости плейритів.

Плейрит – це бічний склерит сегментів комах, які зрослися верхніми краями з тергітом, а нижніми – з стернітом відповідного сегменту тіла.

Плідність – це здатність тварин регулярно давати властиве кожному виду кількість нормально розвиненого потомства.

Повітряні мішки – це розширення, які не мають тенідіїв і можуть змінювати об'єм, беруть участь у вентиляції крилової мускулатури під час польоту й виконують аеростатичну функцію, сприяючи зменшенню питомої маси тіла.

Пойкілотермні організми – це організми, які не спроможні підтримувати температуру тіла на стабільному рівні.

Покоління – це група особин у популяції з однаковим ступенем спорідненості по відношенню до загальних предків або які одночасно розвиваються протягом сезону.

Покриви – це зовнішні утвори тіла тварин.

Полівольтинні види – це види, які дають декілька генерацій в один рік.

Поліембріонія – це розвиток з однієї яйцеклітини кількох зародків.

Поліморфізм – це наявність у межах одного виду декількох форм, які характеризуються різкими морфологічними відмінами, особливо розвинений у суспільних комах.

Поліфаг – це використання тваринами різноманітної рослинної та тваринної їжі.

Популяційна динаміка – це зміна чисельності особин виду у часі і просторі.

Популяція – це сукупність організмів, що займають обмежений ареал і вільно схрещуються між собою

Поріг шкідливості – це чисельність популяції шкідника, при якій проявляється його шкода.

Пороги розвитку – це щільність популяції або ступінь розвитку шкідливого організму, що призводить до мінімальних статистично достовірних втрат продукції рослинного походження.

Порожня тіла — це простір в організмі людини та тварини, заповнений рідиною.

Прилеглі тіла – це ендокринні залози комах, які виробляють ювініальний гормон та розміщені над передньою кишкою позаду головного мозку у вигляді парних круглястих утворень.

Принцип виключення – це принцип, згідно з яким два види не можуть співіснувати в одній і тій же місцевості, якщо їх екологічні потреби ідентичні.

Природна популяція – це мінімальна самовідтворювана група особин одного виду, що мешкає в певному просторі протягом еволюційно тривалого відрізка часу, утворює самостійну генетичну систему й формує власну екологічну нішу.

Прокутикула – це поверхневий дуже тонкий шар кутикули у комах, який утворює зовнішній скелет та вкриває все тіло.

Протоцеребрум – це найбільша частина мозку, яка координує усі процеси в тілі комах.

Протруйники – це препарати, що використовуються для забезпечення стійкості рослин до потенційних небезпек у вигляді активності комах-шкідників, грибків, захворювань.

Псевдотрахеї – це хітинові трубочки фільтруючого апарату, з якого складається м'який хоботок утворений нижньою губою в ротовому апараті лижучого типу.

Птерини – це пігменти, які обумовлюють забарвлення покривів та колір крил у метеликів.

Птеротаракс – це середньо- та задньогруди комах, де прикріплюються крила.

Р

Рабдоріум – це світлочутлива паличка в оматидії поверхні клітини середньої кишки комах.

Реактивація – це процес, який призводить до порушення діпаузи та поновлення розвитку комах та вимагає певних для кожного виду екологічних умов.

Регулятори росту рослин – це природні або синтетичні низькомолекулярні речовини, які при виключно малих концентраціях у рослинах суттєво змінюють процеси їх життєдіяльності та містять збалансований комплекс фіторегуляторів, біологічно активних речовин, мікроелементів.

Ректальні сосочки – це вирости у стінках прямої кишки, які активно поглинають воду з порожнини кишечника й переводять її в гемолімфу.

Репеленти – це природні та штучні пахучі речовини, які відлякують тварин, але при цьому виділяються тваринами у зовнішнє середовище та відлякують ворогів.

Рід – це основна форма соціальної організації первісного суспільства; найдавніша форма соціальної спільноти, утворена кровною спорідненістю низки поколінь – нащадків спільного пращура

Ріжучосисний ротовий апарат – це ротовий апарат комах, щелепи і верхня губа, якого має вигляд ножів і розрізають шкіру тварин.

Розмноження – це здатність до відтворення собі подібних.

Роїння – це відокремлення від бджолоїної сім'ї разом із старою маткою в пошуках ними місця для заснування нової колонії.

Рослиноїдні комахи – це комахи, які живляться соком рослин, висисаючи його хоботком з листя, стебел або коріння.

Ротовий апарат комах – це комплекс зовнішніх структур на голові комах, функція якого – споживання їжі.

Ротовий апарат у комах – це сукупність перетворених у процесі еволюції ходильних кінцівок сегментів голови.

Ряд – це систематична категорія (ранг) у зоології, що об'єднує найближчі родини тварин.

С

Самець – це особина чоловічої статі.

Самка – це особа жіночої статі.

Самці карликові – це самці деяких тварин, які різко відрізняються від самиць малими розмірами, а іноді й будовою.

Сапротрофи – це організми, які живляться розкладеними органічними речовинами.

Сапрофаги – це організми, які отримують поживні речовини шляхом споживання мертвої рослинної або тваринної біомаси, що розкладається.

Світіння – це здатність деяких тварин випромінювати світло і служити для розпізнавання особин свого виду, приваблювання особин іншої статі, консолідації зграй та скупчень, приманювання здобичі та дезорієнтація і відлякування хижаків.

Світлозаламлююча сила – це заломлююча сила оптичної системи ока при спокою акомодатії.

Сегмент – це окремий членник членистих тварин, найбільш характерними ознаками якого є наявність сегментарних меж, що відділяють сусідні сегменти, парних додатків, комплексів м'язів, нервового вузла, камери кровоносної системи деяких членистоногих.

Сегмент інтеркалярний – це другий головний сегмент у багатоніжок та комах.

Сезонна періодичність – це зміни життєдіяльності тварин у зв'язку зі зміною пори року.

Секреція – це процес виробництва та виділення клітиною або залозою будь-яких речовин – це секретів; цей процес присутній у всіх живих організмах.

Сенсили – це основний елемент органів чуття у безхребетних, який найбільш різноманітний у членистоногих, особливо у комах.

Синапси – це спеціалізовані функціональні контакти між збудженими клітинами, які служать для передачі та перетворення нервових імпульсів.

Сисний ротовий апарат – це ротовий апарат комах, який має м'який хоботок утворений нижньою губою, на кінці якої розвинений оригінальний фільтруючий апарат, що складається з великої кількості хітинових трубочок.

Системні – це внутрішньорослинні пестициди, які проникають у рослину через вегетуючий орган, коріння та насіння.

Систола – це одна з ритмічно повторюваних фаз серцевого циклу – скорочення м'язів серця після їх розслаблення (діастоли).

Сільськогосподарська ентомологія – це системна агрономічна дисципліна, предметною галуззю якої є вивчення комах-шкідників сільськогосподарських культур і розроблення екологічно орієнтованої системи з обмеження їх чисельності та шкодочинності з урахуванням охорони навколишнього середовища.

Сім'япровід – це парний порожнистий орган у самців (переважно у представників хребетних), що є продовженням придатку яєчка.

Сім'явивипорскувальний канал – це парна трубчаста структура, утворена злиттям протоки сім'яних пухирців і сім'явивідної протоки.

Сім'яники – це парні статеві залози (гонади) самців, в яких утворюються сперматозоїди та статеві гормони.

Сітчасте жилкування крил – це жилкування при якому численні поперечні і поздовжні жилки розвинені однаково.

Слинні залози – це травні залози, протоки, які відкриваються у ротову порожнину.

Смертність – це кількість особин, що загинули за певний період, в результаті чого змінюється в залежності від умов середовища, віку, стану та чисельності популяції і виражається в % до початкової або, найчастіше, до середньої величини.

Спалах масового розмноження комах – це різке, багатократне збільшення чисельності комах будь-якого виду, яке відбувається циклічно або без видимих закономірностей і триває різний час.

Спелеофауна – це сукупність тварин, які мешкають у печерах, тріщинах гірських порід.

Сперматофор – це капсула, що заповнена сперматозоїдами, що виконує функцію їх переносу та захисту від висихання у деяких тварин, для яких характерно зовнішньо-внутрішнє та внутрішнє запліднення.

Спланхнологія – це розділ анатомії, який вивчає внутрішні органи.

Стадії розвитку – це етапи розвитку тварин, які мають метаморфоз; основні етапи індивідуального розвитку.

Стаза – це група особин у суспільних комах, які виконують певну роль.

Статева сигналізація – це різноманітні загрозливі звуки і пози; перебільшення розмірів тіла, враження якого створюється за рахунок.

Статеве розмноження – це спосіб розмноження організмів, при якому нова особина розвивається із зиготи, яка виникає внаслідок злиття чоловічої та жіночої статевих клітин (гамет).

Статевий диморфізм – це анатомічні відмінності між самцями і самицями одного і того ж біологічного виду, не враховуючи статевих органів.

Статеві феромони – це феромони, які виділяються самицями для приваблення самців, залози, що їх виділяють розташовані поблизу кінця черевця, тому запах феромону самець може відчувати на відстані в кілька кілометрів.

Статеноски – це самиці попелиць, які народжують партеногенетично статевих самиць.

Стегно – це найсильніший та найбільший членик ноги.

Стеми – це органи зору личинок комах з повним перетворенням та деяких імаго.

Стерніт – це черевна склеротизована частина сегментарного кільця членистоногих, на відміну від термітів, склеротизованих утворів спинної поверхні сегменту, та лейцитів, бічних частин.

Стовпчик – це виріст плеїрита, який є точкою опори і утворює важіль з коротким осьовим й довгим кінцевими плечима.

Стравохід – це порожнистий орган, що є прямим продовження глотки, що тягнеться від шостого шийного хребця через усю грудну порожнину, проходить крізь отвір діафрагми і закінчується на рівні одинадцятого грудного хребця в черевній порожнині.

Субімаго – це перша імагінальна стадія деяких вимерлих комах.

Судина – це трубчастий орган у тварин та людини, яким рухається кров або лімфа.

Суспільні комахи – це комахи, які утворюють постійні об'єднання – сім'ї, що складаються із репродуктивних та робочих особин.

Сяжка – це антени, вусики комах.

Т

Тазик – це короткий основний членик ноги, за допомогою якого нога рухомо прикріплюється до плеїрита.

Таксони – це групи тварин, які мають певні ступені спорідненості та низку загальних рис будови.

Таксономія – це розділ і практика класифікації організмів, який вживають як синонім систематики та класифікації, однак зазвичай систематику розуміють як науку про різноманіття організмів та взаємовідносин між ними, а таксономія – розділ цієї науки, присвячений принципам, методам і правилам класифікації.

Тамнобіонти – це комахи- мешканці чагарників.

Танатоз – це рефлекторна нерухомість членистоногих, найбільше у комах, коли їм загрожує безпосередня небезпека від паразитів та хижаків.

Тегула – це тверда, зазвичай трикутна пластинка, яка відходить від зчленованої мембрани, що з'єднує крило з грудьми комах.

Телергони – це особливі біологічно активні речовини, за допомогою яких здійснюється спілкування з особинами свого або інших видів.

Телергонів – це виділення маткою особливих біологічно активних речовин, які впливають на поведінку робочих особин і гальмують розвиток у них статевих органів.

Телитокія – це одна з форм партеногенезу, при якій у потомстві народжуються тільки самиці, характерно для попелиць.

Темпи еволюції – це швидкість еволюційного процесу, при якому можна визначити або по швидкості змін окремих органів або структур у представників даного таксону в ряді поколінь, або по частоті виникнення нових видів, родів, родини та інших систематичних груп.

Тенета – це ловильні сітки павуків-тенетників, які виготовлені із павутини.

Тергіт – це дорзальний склерит кожного сегмента тіла комах, з'єданого зазвичай між сегментною мембраною з бічними відділами відповідного сегмента – плеїритами.

Територіальна поведінка – це поведінка тварин, пов'язана з активним захистом території від потрапляння до неї інших тварин або групи тварин.

Терморегуляція — це сукупність фізіологічних процесів, що підтримують температуру тіла організму відмінною від температури навколишнього середовища.

Терморцептори – це рецептори, сприймаючі температурні сигнали оточуючі середину. Вони являються складовою частиною системи терморегуляції, забезпечуючи підтримані температурного гомеостазу тепло покривних тварин.

Тимпанальні органи – це органи слуху у комах, що сприймають звукові сигнали особин свого виду та деяких хижаків.

Тип – це одна з основних таксономічних категорій, що посідає в царстві тварин найвище місце.

Тканини – це система клітин і неклітинних елементів, спільних за походженням, будовою та функціями.

Тканинна рідина – це рідина, що виповнює міжклітинні й навколоклітинні простори тканин і органів тварин.

Токсини – це отруйні речовини, що виробляються організмами; за хімічною природою це поліпептиди та білки.

Травлення – це фізіологічний процес хімічної обробки їжі в травному тракті, у результаті якого їжа перетворюється в низькомолекулярні сполуки, які застосовуються організмом.

Травна система – це система органів у багатоклітинних організмів, призначена для переробки і видобування з їжі поживних речовин, всмоктування їх в кров і виділення з організму неперетравлених залишків.

Трахеї – це розгалужені трубки ектодермального походження, які складаються з одношарового епітелію й вистелені кутикулою.

Трахеоли – це закінчення трахей маленькі трубки діаметром 1-2 мм.

Трехоли – це найтонші трубочки дихальної системи дихальної системи комах діаметром – 0,2 – 0,3 мкм.

Тривалість життя – це строк життя живого організму.

Триходні сенсили – це механорецептори, які розкидані по всьому тілі, але найбільше їх на тих частинах тіла й придатків, які найчастіше контактують із оточуючими предметами.

Трутень – це самець у бджолиній сім'ї.

Трутівка – це робоча бджола, у якої при певних умовах можуть розвиватися яйцеві трубочки, в результаті чого відкладаються незапліднені яйця, з яких розвиваються самці (трутні).

У

Угрупування – це сукупність видів, об'єднаних певними взаєминами між собою, спільною територією і умовами існування.

Ф

Фасеткові очі – це основний парний орган зору ракоподібних, комах та деяких інших безхребетних, утворений омаїдіями, рогівкова лінза яких має вигляд випуклого 6-гранника – фасетки.

Фауна – це історично сформована сукупність видів тварин, що живуть на певній території та входять до всіх її біогеоценозів.

Фенологічний календар – це графічне зображення річного життєвого циклу того чи іншого виду комахи з умовними позначками окремих стадій розвитку.

Фенологія тварин – це наука про сезонні ритми розвитку тварин у біоценозах та агроценозах, зумовленими змінами пір року і погодних умов.

Фенорецептори – це спеціальні клітини, які здійснюють перетворення механічної енергії звукових коливань у біоелектричний потенціал та забезпечують сприйняття тваринами та людиною звукових сигналів.

Фертильність – це кількість запліднених яєць, виведених особиною, популяцією або видом.

Фіксація – це консервування об'єктів у спирті, формаліні та інших речовинах.

Філогенія – це вчення про походження та шляхи еволюції окремих видів і систематичних груп, а також органічного світу в цілому.

Філоембріогенез – це еволюційні перетворення тварин шляхом зміни ходу ембріонального розвитку їх предків, що призводять до появи нових ознак у дорослого організму.

Фіналізм – це складова частина багатьох еволюційних концепцій, постулюючих про суворо запрограмований характер органічної еволюції, який веде до певної мети.

Фітофаги – це тварини, що живляться лише рослинною їжею, вони є так званими первинними споживачами в харчових ланцюгах та їдять рослини, щоб отримувати енергію.

Флавоноїди – це пігмент у комах, які створюють жовте забарвлення.

Флора – історично сформована сукупність видів рослин, поширених на певній території, або на території з певними умовами у даний час або в минулі геологічні епохи.

Форезія – це перенос личинки або дорослої паразитичної комахи господарем у зв'язку з потребою живлення та розвитку паразита, які прикріплюються до тіла саранових і покидають його в момент кладки ворочка, щоб відкласти своє яйце у яйце саранових.

Форма – це внутрішньовидова таксономічна категорія.

Фотоперіодизм – це реакція організмів на добовий ритм освітлення, тобто на співвідношення світлого та темного періодів доби, яка виражається в зміні процесів росту та розвитку.

Фоторецептори – це світлочутливі видозмінені закінчення відростків нервових клітин тварин, які сприймають та трансформують світлову енергію в нервові імпульси.

Фрагми – це внутрішні вирости тергітів.

Фуміганти – це хімічні речовини для боротьби з небезпечними комахами.

Фунгіциди — це хімічні сполуки або біологічні організми, що використовуються для знищення або затримання росту грибів та їх спор.

Фурка – це опора м'язів у комах, що бере участь у польоті.

Х

Хазяїн – це організм у тілі якого або на тілі якого поселяються паразити.

Харчовий резервуар – це сліпий мішкоподібний виріст стравоходу, у якому деякий час зберігається рідка їжа.

Хеморецептори – це рецептори, які сприймають хімічні зміни в зовнішньому або внутрішньому середовищі організму.

Хети – це волоски комах.

Хижацтво – це біотичні взаємовідносини 2 груп тварин, які виражаються у взаємній пристосованості будови, фізіологічних відправленнях, поведінкою та способами життя хижака і жертви.

Хітинова кутикула – це зовнішній покрив тіла комах.

Ходильні ноги – це кінцівки, призначені для пересування комах по твердій поверхні.

Хордональні органи – це сукупність особливих механорецепторних сенсил, натягнутих між двома ділянками кутикули.

Хоріон – це вторинна оболонка яйцеклітини безхребетних і деяких нижчих хребетних тварин, який є продуктом виділення фолікулярних клітин, що оточують яйце в яєчнику.

Ц

Царство – це таксономічна категорія найвищого рангу після домену. В деяких класифікаціях, особливо застарілих, таксономічною категорією найвищого рангу вважається саме царство або імперія.

Целубластула – це личинка деяких гідроїдних, близьких за будовою до бластули.

Центральна нервова система – це система органів, побудована з нервових клітин, яка координує функціонування та взаємозв'язок усіх інших органів та систем органів організму.

Церки – це видозмінені членисті придатки, які у зародковому стані розташовані на черевних сегментах та є зачатками кінцівок.

Цибарій – це передня частина ротової порожнини комах, що веде у глотку, яка відокремлена гіпофарінксом від задньої частини (саліфарією).

Цикломорфоз – це зміна поколінь, кожне з яких має характерні морфологічні та функціональні особливості.

Ч

Червона книга – це список та характеристика рідкісних видів живих організмів, а також тих, які перебувають під загрозою зникнення.

Чергування поколінь – це явище періодичного чергування двох або більше поколінь особин одного виду, які відрізняються між собою за будовою, фізіологічними особливостями, способами життя та часто за способом розмноження.

Черевце – це задній відділ тіла членистоногих тварин, позаду грудей чи головогрудей.

Ш

Шкідливі комахи – це вид комах до яких відносять тих, які знижують урожай, руйнують матеріали, будинки і завдають шкоди на складах, переносять хвороби людей і тварин і т. д.

Шкідливий організм – це живий організм, який погіршує здоров'я людини і домашніх та сільськогосподарських тварин, пошкоджує сільськогосподарські рослини, знищує продукти харчування, одяг, культурні цінності тощо.

Шкодочинність – це потенційна здатність хвороби викликати втрати врожаю.

Шовківництво – це розведення тварин задля одержання від них шовку.

Щиток – це задній відділ тергітів грудей комах, який відокремлений від середньої частини прямої або V – подібної складки.

Щільність популяції – це кількість організмів (особин) на одиницю площі або об'єму середовища.

Щупики – це парні органи дотику й смаку, які розташовані на нижній щелепі та нижній губі.

Я

Яєчники – це парна статева залоза жінки, де утворюються і дозрівають яйцеклітини та виробляються статеві гормони.

Яйце – це захищена від зовнішнього впливу різними оболонками чи шкаралупою овальної форми сукупність білка і жовтка, з яких утворюється зародок птахів та деяких тварин.

Яйцева капсула – це оболонка навколо кладок яєць тарганових та богомолкових, яка формується з виділень придаткових залоз статевої статевої системи самиці.

Яйцеклад — це орган деяких комах для відкладання яєць, який транспортує яйце на потрібне місце, звичайно — всередину якогось субстрату.

Яйцепровід —це трубчасті утворення завдовжки близько 10 см, що з'єднують порожнину матки з червною порожниною і доправляють яйцеклітину з яєчника в матку.

Список рекомендована література:

Основна:

1. Дмитрик П. М. Ентомологія. Анатомія комах. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2016. 28 с.
2. Дмитрик П. М. Ентомологія. Морфологія (ейдономія) комах. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
3. Дудник А. В. Сільськогосподарська ентомологія: навчальний посібник. Миколаїв : МДАУ, 2011. 389 с.
4. Морфологія, біологія багатоїдних шкідників та заходи боротьби з ними в адаптованих технологіях вирощування: наукова монографія / за ред. І. М. Мринського. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 97 с.
5. Морфологія, біологія шкідників бобових культур та заходи боротьби з ними в адаптованих технологіях вирощування: наукова монографія / за ред. І. М. Мринського. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 90 с.
6. Морфологія, біологія шкідників зернових культур та заходи боротьби з ними в адаптованих технологіях вирощування: наукова монографія / за ред. І. М. Мринського. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 96 с.
7. Морфологія, біологія шкідників овочевих культур та заходи боротьби з ними: навчальний посібник / кол.авт.: І. М. Мринський, В. В. Урсал, С. В. Коковіхін та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 332 с.
8. Мринський І. М., Воєводін В. В. Шкідники винограду: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Принт Медіа», 2020. 520 с.
9. Сільськогосподарська ентомологія: назви основних шкідників сільськогосподарських культур і лісових насаджень / кол.авт.: М. Д. Євтушенко, Г. В. Байдик, І. В. Забродіна та ін. – вид. 3-є, перероб. і доп. Х.: ФОП Бровін О. В., 2016. 144 с.
10. Федоренко В.П. Стратегія і тактика захисту рослин. Т1. К. Альфа-стевія. 2012. 524 с.
11. Мринський І. М., Урсал В. В., Марковська О. Є., Корбич Н. М. Шкідники запасів продукції рослинництва і тваринництва: навч. Посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 412 с.
12. Шкідники овочевих культур: навчальний посібник / кол.авт.: І. М. Мринський, В. В. Урсал, С. В. Коковіхін та ін. Київ, 2018. 432 с.
13. Шкідники плодових культур: навчальний посібник / кол.авт.: І. М. Мринський, В. В. Урсал, І. В. Забродіна та ін. Київ: Інтерконтиненталь, 2019. 728 с.
14. Шкідники ягідних культур: навчальний посібник / кол.авт.: І. М. Мринський, В. В. Урсал, Т. М. Тимошук та ін. Київ: Інтерконтиненталь, 2018. 352 с.

Додаткова:

1. Рубан М.Б. Сільськогосподарська ентомологія: підруч; К.: Арістей, 2007. 520 с.

2. Сільськогосподарська ентомологія: підручник / за ред. Б. М. Литвинова, М. Д. Євтушенка. Київ: Вища освіта, 2005. 511 с.
3. Федоренко В. П., Покозій Й. Т., Круть М. В. Шкідники сільськогосподарських рослин. Київ: Колобіг, 2004. 356 с.
4. Шкідники сільськогосподарських культур півдня України / кол.авт.: І. Г. Лобаєв, А. К. Рафальський, М. І. Федорчук та ін. Херсон: Айлант, 2006. 135 с.

Навчальне видання

Укладачі:

Гуторчук Світлана Леонідівна,
Оксентюк Ярослава Русланівна,
Матвійчук Богдан Володимирович

Термінологічний словник

з освітньої компоненти

«Сільськогосподарська ентомологія»

Надруковано з оригінал-макета автора
Підписано до друку . Формат 60x90/16. Ум. друк.арк. 1,98
Обл. вид арк. Друк різнографічний.
Гарнітура Times New Roman. Зам. 309. Наклад 100.
Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ЖТ № 10 від 07.12.04 р.
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
електрона пошта (zu@zu.edu.ua)